

ПРИТЧА ПРО ПОЇЗД ФАСТІВ – БУЕНОС АЙРЕС

У Фастові жила моя тітка Оля, а небіж Віля працював машиністом, водив важкі товарні потяги до Пекіна: потяги ці звали в Україні «олійниками» чи «сметановозами», бо до Піднебесно-демократичної імперії вивозилися харчі – соняшникова олія, сметана, молоко в цистернах, у спеціальних вагонах-холодильниках – вершкове масло та сало.

Тітка Оля казала, що забирають українську кров: вона свято вірила в цілебну властивість жирів, казала, що це кращі ліки проти туберкульозу, дистрофії, всіляких слабкостей та запалень, від яких вона рятувала своїх дітей.

Тоді, коли я придбав квитки на поїзд Фастів-Буенос-Айрес, це місто ще не було зруйноване російськими ракетами. Фастів вважався важливим залізничним хабом центральної України, а його населення або працювало в Києві, або обслуговувало залізницю; двоповерховий дім тітки Олі стояв у тихому місці на березі Унави, де я безнадійно рибалив час-від-часу, відганяючи комарів.

Безробітний з двома університетськими освітами, я вирішив емігрувати з України. Квиток до Буенос-Айреса коштував чотири трильйони гривень – два трильйони позичила тітка Оля, а два подарував Віля: чотири невеликі зелені папірці – кожен вартістю в один трильйон гривнів – з портретом віщого Олега (Гельгі) відкрили мені шлях у широкий світ. Художник вдало зобразив Олега, стоячого на трупях Аскольда і Діра з піднятим вгору мечем.

Придбавши квитки, я на прощання посидів у пристанційному буфеті, де випив кухоль смердючого советського пива «Жигулівське», з'їв наперчений чебурек, після чого мене мучила згадка й, купивши пляшку «Горілки Козацької», прикрашену хрестами, мушкетерами й шаблями, немовби бойовий генерал, попрощався з Батьківщиною – тобто з Анею, огрядною буфетницею, чия розстібнута блузка вабила самотніх чоловіків, закликаючи до мандрівки в гори і долини Corpus Humanum.

Я зайняв своє місце в плацкартному вагоні, де ледь не задихнувся від суміші запахів хлорки, одеколону «Потрійний Шипр», вологої залізничної білизни та дитячих уживаних памперсів. Поступово вагон наповнювався пасажирами. Першим на бічне місце завалився безногий інвалід дядько Вася у злинялому тильнику й бейсбольному кашкету New York Yankees; він приїхав на саморобному візку, що рухався завдяки силі Васиних рук. Одразу голосно повідомив, що його зять – академік Токар, винахідник електрокулемету. Вася розгорнув старий баян й заспівав, на диво, низьким жіночим голосом:

*Ой, у полі калинонька
Файно розцвітає,
Наші хлопці-козаченьки
Всіх перемагають...*

Всі пасажири, що проходили повз нього, кидали до його кашкету рожеві, жовті та сині паперові гривні. Він нескінченно повторював приспів:

*Ой, літають-веселяться
Наші славні дрони,*



*На могилах воріженьків
Каркають ворони...*

Під цю славу музику поїзд рушив з місця. Чути було, як риплять колеса й на стиках рейок стукає щось під днищем вагону.

На трьох вільних полицях у нашому відділенні розмістилося сімейство хасидів з Умані, які їхали до Копенгагена – шестеро дівчат, їхні батьки й стара бабуса, яка нагадала мені артистку Клару Новікову. Сімейство одразу всілося їсти під переможні марші дяді Васі, і я, щоб не заважати й не ковтати слину від часникових пахощів, пішов прогулятися й пошукати вагон-ресторан.

Наш поїзд рухався у рамках Постанови Ради Союзників про Україну як вільну транзитну зону. Плацкартні вагони, крізь які я повільно посувався, були вщерть набиті різним людом. Спочатку я наштовхнувся на мордоворотів у чорних мундирах без нашивок і погон, але з великими червоними свастиками на руках. Вони вже набухались й співали незнайому пісню, мелодію якої я чув у дитинстві:

*Мы идем, отбивая шаг,
Пыль Европы у нас под ногами,
Мы растопчем прогнившие США,
Миру несем мы кровь и пламя!*

Всім гуртом вони викидали вгору правиці й продовжували:

*Все выше, и выше, и выше,
Мы свастику нашу стремим,
И славою «Юнкерсы» дышат,
И фюрер всем миром любим!*

– Що за придурки? – не встиг подумати я, як один з них дихнув мені в обличчя перегаром і повідомив:

– Мы псковские, бля. Едем в Норвегию, бля. Понял? Хаммерфест, бля. Там наши прадеды воевали. Понял?

Присоединяйся, бля, не пожалеешь! Платят отличные бабки, бля. Понял?

Я проминув цього амбала й рушив далі. У сусідньому вагоні побачив натовп старих, змучених доходяг у камуфляжі, наче в'язнів або пацієнтів туберкульозного відділення. На столику стояла самогону й лежав кусень чорного хліба. Доходяги горлали своєю пісню:

*Артиллеристы, Путин дал приказ.
Артиллеристы, ждет Украина нас.
Из сотен тысяч батарей
Сожжем хохляцких матерей,
За русский мир, за Путина, смелей!*

Ця їхня пісня звучала, наче поховальний марш, вони здалися мені «двухсотими» – я затамував подих, щоб не заразитися туберкульозом й не почути смороду смерті, що линув від них, й вступив до сусіднього вагону. Мене вразило те, що я побачив там: в одному з купе порожнього вагону сиділо четверо скелетів у синьо-червоних кашкетах НКВД й шевіотових гімнастерках з нашивками «щит і меч». Їхні пискляві голоси ледь було чути в гуркоті поїзда, що набирав швидкість, але я добре пам'ятав цю мелодію:

*Сталин, наше знамя боевое,
Сталин, нашей юности полет,
С песнями, борясь и побеждая,
Сталин на расстрел народ ведет...*

Мертва вівчарка – вірніше її облізла шкіра – лежала впоперек проходу і я в паніці повернув назад. Зрозумів, що попереду мене чекав не вагон-ресторан, а морг з тілами вбитих моїх братів, батьків і дітей.

Але я так і не знайшов свого плацкартного – зразка ЮЗЖД 1933 року – вагону з хасидами і дядьком Васею; навпаки, опинився в польському вагоні часів Гомулки, поділеному на ряд купе; за скляними дверима кожного з них сиділо шість панів та пань, одягнених, наче герої фільму Кавалеровича «Росіаг». Я знайшов вільне місце в одному з купе і вмовистив біля дверей. Ніхто на мене не звернув уваги, бо тут тривала гаряча дискусія. Виявилось, що в сусідньому вагоні їхав вбивця – всі його бачили, дехто розмовляв з ним, дуже милий пан, елегантний, допоміг блондинці вмотити важку валізу в багажному відсіку, їхав, здається, до Гданська, а може до Познані, хто знає?

Я намагався зрозуміти, куди мчить у суцільній темряві цей божевільний потяг, чи не збився він з курсу, не втратив напрямку на Буенос-Айрес? Тихо, щоб не викликати зайвої зацікавленості, я спитав сусіда – старенького пана професорського вигляду – куди ми їдемо? Він здивовано подивився на мене своїми прозоро-блакитними, у червоних повіках, очима, й рішуче відповів:

– Jak to gdzie? Cala Polska jedzie do stacji Powstanie.

Мені потрібен був Буенос-Айрес, а не повстання. Я тихо покинув купе й пішов шукати свій вагон. Я блукав, хитаючись й ледве не падаючи, бо поїзд різко збільшив швидкість: я наштотхувався на групи озброєних людей у незнайомій мені уніформі, які розмовляли мовами, яких я не знав; вони кликали мене до себе, запрошували приєднатись – невідомо, заради чого? – і я, чемно всміхаючись, посувався далі. Аж нарешті, вступив у зовсім порожній вагон небаченої краси й дизайну ХХУ століття, що міг прийти до мене лише у фантастичних фільмах Голлівуду. З електронних табло дізнався я, що поїзд цей зветься «Вікінг», його швидкість сягає 970 км. на годину. М'які крісла з темнокервою оббивкою, кожне з монітором та інтернет-зв'язком, з пультом, з якого можна було замовити гарячу їжу, чай чи каву. Окуляри віртуальної реальності лежали на кожному сидінні, а численні табло різнобарвно сві-

тилися, вибудовуючи сяючу перспективу простору. Я не повірив, що всього за чотири трильйони гривнів можна було купити таку розкіш.

Я увімкнув монітор і дізнався багато цікавих речей. Виявилось, що під Атлантичним океаном побудовано потужний підводний комунікаційний тоннель для швидкісних поїздів та міжконтинентальних кабелів; тоннель починається від берегів Норвегії й посередині океану розгалужується на дві частини – північну та південну: північна закінчується у Флориді, південна – власне в Буенос-Айресі. Кінцева станція у Флориді називалася «Рок-н-ролл», аргентинська станція носила назву «Танго».

Мій поїзд з шаленою швидкістю летів до станції «Танго». Я стрімко посувався майже в стані невагомості у невідому мені країну, в невідоме життя, до невідомої дівчини. Зустрів її на Андріївському узвозі, коли вона прикладала до себе вишиванки; одна з блузок, дуже елегантна, з невеличкими червоними квітами, мабуть сподобалася цій темноволосій дівчині, тиха краса якої не кидалася у вічі; вона намагалася щось пояснити продавчині, жестикулювала, і тоді я підійшов, звернувся до дівчини англійською й запропонував свою допомогу. Вона з вдячністю пристала на мою пропозицію і я взяв участь у довгих торговельних перемовинах; виявилось, що в дівчини не вистачає грошей на вишиванку, і тоді я, невідь чому відчувуючи радісне збудження, запропонував дівчині свої гривні, зрештою, невелику суму – всього кілька десятків мільйонів. Вона уважно подивилася на мене й погодилася.

Звали її Дельфіна й приїхала вона з Аргентини.

Мій порожній вагон, сяючи червоними й зеленими вогнями, які помножувались на сталеві-алюмінієві панелі конструкції та скляних поверхнях ілюмінаторів, здався мені магічною Машиною Часу, здатною змінити мою долю назавжди, перекреслити минуле й намалювати нове майбутнє. Я ще не знав тоді, що жоден технологічний пристрій не здатен змінити долю людини, бо вона носить свою долю в собі, в своїх генах й кожен живе у своєму власному часі, підкоряючись його невідданому ритму.

* * *

На станції «Танго» мене ніхто не чекав. Було порожньо, лише військові патрулі – білі каски й ремені, важкі штурмові автомати – тихо, мов примари, посувалися порожніми залами станції. З інформаційних табло я довідався, що в Аргентині стається військовий переворот, владу захопила генеральська хунта, яка приєдналася до Бразилії й оголосила війну Північній Америці. З усіх плазмених екранів Евіта Перон вітала громадян з великою національною мобілізацією, обіцяла кожній жінці машинку до шиття фірми Зінгер й співала сумну пісню про себе Don't Cry For Me Argentina.

* * *

І ось через п'ятдесят три роки я, втративши Дельфіну і сина Остапа, повернувся до Європи. Під час П'ятої міжконтинентальної війни російські підводні човни знищили Атлантичний комунікаційний тоннель й мені довелося пересікати океан на старому венесуельському танкері з нафтою, сплативши останні песо капітану, який надав мені тісну комірчину на кормі й кинув на ліжко оранжевий рятувальний жилет – якщо наше старе корито піде на дно. Трохи доларів та глобо я приберіг для України.

Так я опинився на вокзалі польського міста Холм, серед натовпу українських жінок, що поверталися додому. Розгублено стояв у метушні та вигуках незнайомих людей, які бігали по перону в сутінках, з глибин яких сіявся легкий сніг. Знайшов свій вагон та своє місце в купе, в яко-

му не відчувалося жодних запахів, можливо тому, що після пандемії Ковіду я втратив нюх. Опівночі наш поїзд рушив у напрямку кордону й зупинився біля вежі, на якій сяяли потужні прожектори. В їхньому світлі сніжинки здавалися великими білими метеликами.

Вранці, в зимовому тумані, з похмурої одноманітності полів, перелісків та занедбаних маленьких станцій з'явився Фастів. Я вийшов з потягу й відчув їдкий запах гару – горілої цегли, розпеченого пластику і обвугленого дерева: будівля вокзалу була знищена, буфетниця Аня перетворилася на тінь; на платформі встановили тимчасово фанерний щит з аркушами паперу, прикріпленими скотчем, де позначені були маршрути поїздів – на Київ, Козятин, Шепетівку, Львів. Ніякого Буенос-Айреса тут не було.

Я повільно, задихаючись й роблячи часті зупинки, попрямував у напрямі Унави. Ледве знайшов те місце, де стояв колись дім тітки Олі – навіть сліду не лишилось. Неподалік, на пригорку, встеленому просмугами снігу, помітив модерну будівлю нової школи з різнобарвними – синіми, жовтими, зеленими – секціями. Була якраз перерва, діти вибігли на майданчик, дехто намагався зліпити сніжки, дівчата верещали, тікаючи від хлопців. Тільки один малюк років восьми – у червоній куртці Columbia, розхристаний, стояв нерухомо, не беручи участі в загальній веремії й щось вигукував.

Я підійшов ближче й прислухався.

– Батько наш Шевченко, – декламував малюк, якого ніхто не слухав.

*Мати Україна,
Підіймемо, браття,
Червону калину!
Наше слово лине*

Грізно і ласкаво, – вигукував хлопець й білі хмаринки пари вилітали з його вуст:

– Слава Україні і героям слава!

Я подумав, що цей школярик готується до новорічного свята.

Кирпате обличчя малого декламатора здалося мені знайомим. Де я бачив цього хлопця? З імлі часу поступово прийшло болоче прозріння: ТАКИМ БУВ Я НА ФОТОГРАФІЯХ 1940 РОКУ, коли тітка Оля від'їжджала до свого чоловіка прикордонника на заставу; тільки ніяких курток Columbia тоді ще не було, я ходив у зшитому мамою пальтеці з чорного драпу (вона купила старе чоловіче пальто на Євбазі й викроїла з нього мою одіж).

Пролунав дзвоник, перерва скінчилася, посипав густий тимчасовий сніг й діти повернулися до школи, де їх чекали вчителі, а вдома – люблячі батьки.

Тільки мене ніхто не чекав – ні в Фастові, ні в Києві, ні в Буенос-Айресі.

Юрій ЩЕРБАК
10-11 грудня 2025

Ілюстрація: Іван Семесюк,
3 днем народження, брат!

РОМАН ЮРІЯ ЩЕРБАКА «МЕРТВА ПАМ'ЯТЬ» НОМІНОВАНО НА ШЕВЧЕНКІВСЬКУ ПРЕМІЮ

